

Bocköhalvön, Hindås 1:3 m. fl.

Björketorps socken, Härryda kommun. Särskild utredning

Thomas Johansson

Översiktskartan med Bocköhalvön markerad med ring.

***Bocköhalvön, Hindås 1:3 m. fl.
Björketorps socken, Härryda kommun
Särskild utredning***

Thomas Johansson

Bocköhalvön, Hindås 1:3 m.fl. Björketorps socken, Härryda kommun
Särskild utredning

Kulturhistoriska rapporter 170

© Rio Kulturkooperativ 2013

Fastighet: Hindås 1:3 m.fl., Björketorps socken, Härryda kommun, Västra Götalands län

Länsstyrelsebeslut dnr: 431-2585-2013

Belägenhet i SWEREF 99: Norr 6399058 m, Öst 348228 m

Höjd över havet: 115 – 125 meter

Beställare: Härryda Kommun

Projektnummer: 1312

Projektansvarig: Lillemor Olsson

Fältansvarig: Thomas Johansson

Övrig personal: Petra Rudd och praktikant Johan Thörnkvist

För personalens meriter hänvisas till Rio Kulturkooperativs hemsida.

Fältarbetstid: 2013-04-23 - 2013-04-30

Undersökningsområdets storlek: 40 000 m²

Arkiv: Rio Kulturkooperativ

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Omslagsbild: Utsikt från den påträffade boplatsen. Foto taget mot väster.

Orienteringskarta: Framställd av Rio Kulturkooperativ med data från Map Maker, FMIS samt Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av beställaren.

Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Rio Kulturkooperativ.

Redigering och layout: Optimal Press

Tryck: Nordbloms Trycksaker AB, HAMBURGSUND

ISSN 1652-1897

Sökord: Boplats, stenålder, metalltid.

Rio Kulturkooperativ
Ekelidsvägen 5
457 40 FJÄLLBACKA
www.riokultur.se
rio@riokultur.se

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	5
<i>Syfte</i>	7
<i>Metod</i>	7
<i>Utredningsområdet</i>	7
<i>Tidigare undersökningar</i>	8
<i>Utredningsresultat</i>	8
<i>Fynd</i>	9
<i>Anläggningar</i>	9
<i>Analysresultat</i>	9
<i>Tolkning</i>	11
<i>Antikvarisk bedömning</i>	11
<i>Källor</i>	11
<i>Bilagor</i>	13
1. <i>Schaktbeskrivning</i>	

Bocköhalvön, Hindås 1:3 m. fl.

Björketorps socken, Härryda kommun

Särskild utredning

Sammanfattning

Under sex dagar våren 2013 genomförde personal från Rio Kulturkooperativ en arkeologisk utredning på Bocköhalvön i Hindås. Utredningsområdet utgjordes av Bocköhalvön och ett antal där belägna fastigheter. Under utredningens gång grävdes 52 schakt med grävmaskin. I två av schakten påträffades flinta: i S32 och S41. Flintan från S41 bedömdes vara ointressant då den framkom i störda matjordslager.

I S32 påträffades flera slagna flintor, bland annat ett spån, flera spånfragment, avslag med retusch och en övrig kärna. Denna flinta bedöms härröra från mesolitisk tid. Bland flintmaterialet finns även flintor av metalltida karaktär. Flintan framkom i ett 15-20 cm tjockt

sandlager, direkt under förnan. Fynden från S32 visar att platsen utgör en boplats. Denna boplats är belägen i en svag västsluttning bevuxen med enstaka träd och risbuskar. Läget är strandnära - cirka 25 meter från Västra Nedsjön. Schaktet ligger på fastigheten Hindås 1:77 och möjligtvis kan boplatsen sträcka sig söderut in på fastigheterna Hindås 1:152 och 1:222.

Fornlämningen har för tillfället namngivits Rio 1312:1 i avvaktan på att erhålla fornlämningsbeteckning av FMIS.

Övriga undersökta ytor skall anses som färdigutredda.

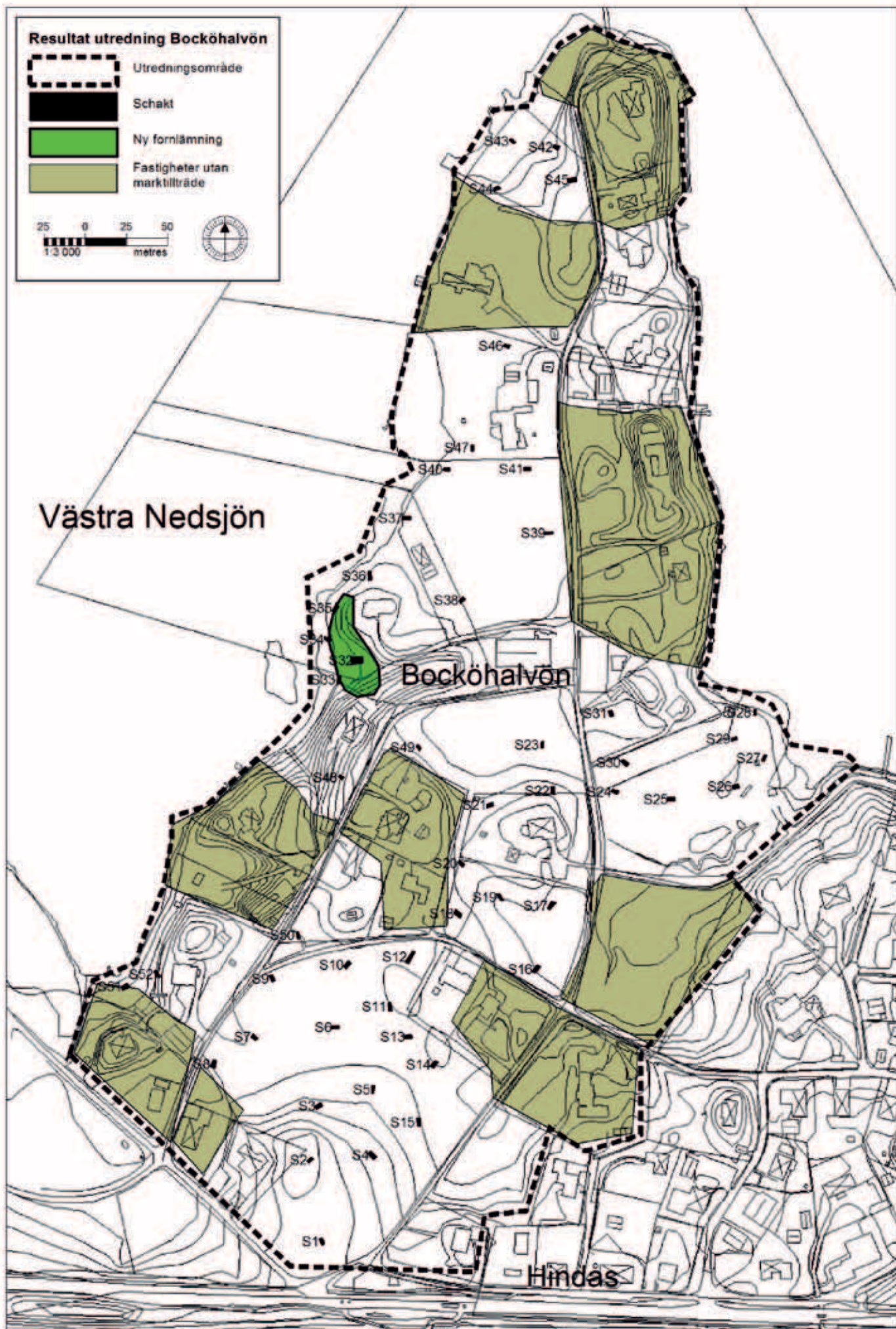

Illustration 1: Översikt över utredningsområdet samt grävda schakt. Karta i skala 1:3000.

Syfte

Målen för utredningen var i första hand att fördjupa kunskapsläget om området inför fortsatt arbete med planerings- och beslutsunderlag. I detta fall är Hälaryda kommun i stånd till att ta fram ett planprogram för utbyggnad av kommunalt vatten och avlopp samt studera möjligheterna för förtätning av bebyggelsen i denna delen av Hindås. Vid utredningens slut skulle alla lämningar inom området vara kända och bedömda avseende fornlämningsstatus. Vid särskild utredning krävs att ambitionsnivån är tillräckligt hög för att motsvara utredningens syfte.

Metod

Inledningsvis studerades det i Lantmäteriets databas befintliga äldre kartmaterialet som fanns tillgängligt över Bocköhalvön och Hindås. Detta för att få en förståelse av landskapets framväxt i området.

Utredningsområdet inventerades för att om möjligt kunna sortera vilka markområden som kunde vara lämpliga för vidare undersökning med grävmaskin. Fokus låg på att identifiera lämpliga boplatslägen eller gravområden då det finns registrerade fornlämningar runt Västra Nedsjöns stränder. Därefter grävdes schakt med grävmaskin på utvalda ytor. I undersökningsplanen angavs att det i vissa delar av utredningsområdet kunde vara nödvändigt att uppta provgropar på grund av terrängens beskaffenhet. Dock ansågs detta aldrig vara nödvändigt. Innan undersökningens start fanns det tveksamheter kring vilka fastigheter som skulle beröras av utredningen. Marktillträdesrätt till samtliga fastigheter inom utredningsområdet fanns inte heller vid starten på undersökningen. Dessa ytor kom inte att bedömas antikvariskt på samma sätt som övriga "markgodkända" delar av området.

I södra delen av utredningsområdet fanns en cirka 20 000 kvadratmeter stor yta avsatt för ny bebyggelse och denna yta undersöktes intensivt. De jordlager som framkom genomgrävdes för hand för att om möjligt finna förhistoriska kontexter. Lagerföljden dokumenterades och därefter återställdes de upptagna schakten. Schakten mättes in digitalt med GPS.

Påträffade fynd separerades utifrån iakttagen lagerföljd och kontext, sorterades i fält för att därefter återdeponeras. Fynden sorterades med stöd av *Sorteringsschema för flinta, 1978*.

Utredningsområdet

Utredningsområdet är beläget på Bocköhalvön, en landtunga som utgör de södra stränderna av Västra Nedsjön. Sjön står i förbindelse med västerhavet via Mölndalsån som har sin upprinnelse väster om Bocköhalvön. Sjön har även förbindelse med Buasjön i norr och Östra Nedsjön i öster. Alldeles söder om halvön löper järnvägen mellan Borås och Göteborg parallellt med den gamla riksvägen. Hindås samhälle är uppbyggt kring stationshuset som är beläget cirka 50 meter söder om utredningsområdet. Här finns samhällets centrum. Bocköhalvön löper cirka 500 meter ut i Västra Nedsjön. Drygt 80 meter norr om halvöns nordspets finns den lilla ön Bockön. Här har en gång funnits en låg stenbro över till ön och rester av denna bro kan än i dag ses i form av en pir/vågbrytare på nordspetsen.

Runt sjöarna i trakten finns alla typer av fornlämningar från så gott som alla förhistoriska tidsepoker. I närområdet finns fornlämningar i form av fyndplatser för flinta (Björketorp 79, 114 och 115). Dessa utgörs av spjutspets, kärnyxa och flintdolk. Därtill finns röjningsrösen (Björketorp 17 och 166), gränsmärken (Björketorp 18 och 19), samt en medeltida husgrund (Björketorp 167). I Västra Nedsjöns norra ände finns ett kluster av stenåldersanknutna platser i form av: boplatser (Bollebygd 32 och 62) och fyndplatser för slagen flinta (Bollebygd 55, 56, 81 och 82). Fynden från dessa platser utgörs bland annat av mikrospån, kärnor och ryggsån. Norr om dessa fornlämningar har en fem meter lång ekstock påträffats (Bollebygd 48) i Buasjön som är sammanlänkad med Västra Nedsjön via en bäck.

Hindås utgjordes fram till slutet av 1800-talet av några få gårdar med marker bestående av skogs- och betesmarker och åkrar. Samhällsbyggnaden tog fart i slutet på 1800-talet i och med järnvägens tillkomst och anläggandet av rekreativsområden för främst Göteborgs

Illustration 2: Schakt 32 grävs. Notera närheten till sjön Västra Nedsjön. Foto mot väster.

välbeställda familjer. Vid granskning av äldre kartmaterial utgör Bocköhalvön en del av ett hemman och marken är tidigt markerad som betesmark/skogsmark. Låglänta områden har varit fuktiga och tidvis översvämmade allt alltfersom sjön stigit och sjunkit, något som man kan tyda i kartmaterialet. Sjön är i dag reglerad och utgör färskvattensreserv för Härryda kommun. I dag är Bocköhalvön delvis bebyggd med villor från slutet av 1800-talet fram till nutid. Fastigheterna är allmänt sett stora och villatätheten är gles. Här och var finns större partier med obebyggd mark ofta bevuxen med slyskog. I sydöstra delen finns en kommunalt förvaltd badplats invid en gles tallskog. De delar av villabebyggelsen som är äldre är av pampig karaktär med påkostade detaljer och tillhörande parkliknande trädgårdar. Flera av fastigheterna på halvön har sjötomt med egna bryggor och i vissa fall badstränder. I södra de-

len av utredningsområdet finns en liten skog och slybevuxen höjd och mitt på halvön finns en mindre höjd med tallar. Totalt finns 44 fastigheter inom utredningsområdet.

Tidigare undersökningar

Inga undersökningar har tidigare gjorts på Bocköhalvön.

Utredningsresultat

Det historiska kartmaterialet som finns tillgängligt digitalt ger inga ledtrådar kring huruvida det finns fornlämningar inom det utredningsområdet. Marken har troligtvis utgjort utmark och betesmark för Hindås by.

Under utredningens gång grävdes 52 schakt med grävmaskin på ett antal tomter på halvön, *illustration 1*. I två av dessa schakt påträffades flinta: i S32 och S41. Flintan från S41 utgjordes av ett lösfynd av ett avslag, som framkom

i matjordslagret beläget ovanpå fyllnadsmassor.

S32 grävdes i en mot väster sluttande villaträdgård på västra sidan av halvön, se *illustration 2*. Flintan som framkom i S32 kunde knytas till ett 15-20 cm tjockt sandlager, beläget direkt under förman, se *illustration 3*. Vid tidpunkten var marken påverkad av tjäle vilket försvårade grävarbetet. Trots att flera schakt grävdes runtom S32 påträffades inte fler fynd.

Flintknutor förekom i en stengärdesgård intill S32. Dessa var väldigt fragmenterade och kunde inte uppvisa några spår av bearbetning. Det är oklart om dessa härrör från platsen.

I en villaträdgård påträffades svallade flintor i en rabatt. Enligt boende på platsen har de hittats på Bocköhalvön av traktens barn. Ingen plats kunde pekats ut och trots schaktning i trädgården påträffades ingen flinta på fastigheten.

Fynd

I S32 påträffades flera slagna flintor, bland annat ett spån, fem spånfragment, två avslag med retusch och en övrig kärna. Därtill fanns cirka 25 frostsprängda och brända flintor.

Flintan från S41 utgjordes av ett avslag.

En svallad kärna noterades i rabatten i villaträdgården, övriga flintor var för svallade för en bra bedömning.

Samtliga fynd sorterades i fält. Vissa artefakter granskades av sakkunnig arkeolog Kalle Thorsberg. Därefter återdeponerades samtliga fynd.

Anläggningar

Inga anläggningar påträffades.

Analysresultat

Inga medel för vetenskapliga analyser rymdes inom utredningen.

Illustration 3: Profil av södra schaktkanten i schakt 32. Notera tjockleken på det fyndförande sandlagret och hur det fluktuerar i schaktet.

Västra Nedsjön

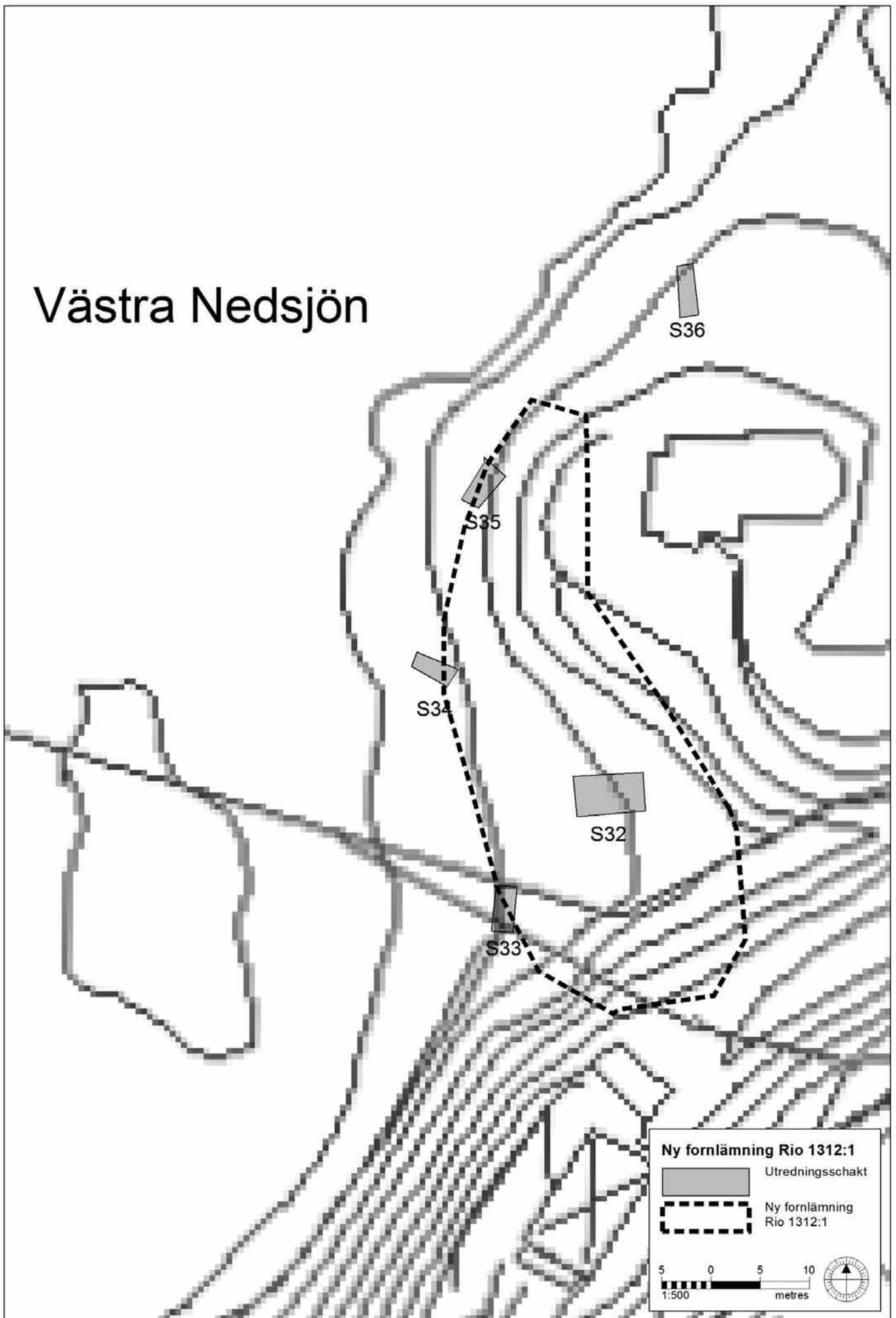

Illustration 4: Resultatkarta med ny fornlämning Rio 1312:1 och uppskattad utbredning. Karta i skala 1:500.

Tolkning

Fynden från S32 visar att platsen utgör en boplats, se *illustration 4*. Flintan bedöms härröra från mesolitisk tid, förekomsten av spånteknik indikerar detta. Bland flintmaterialet finns även flintor av metalltida karaktär. Boplatsen är belägen i en svag västsluttning bevuxen med enstaka träd och risbuskar. Läget är mycket strandnära - cirka 25 meter från Västra Nedsjön. Schaktet ligger på fastigheten Hindås 1:77 och möjligtvis kan boplatsen sträcka sig söderut in på fastigheterna Hindås 1:152 och 1:222. Fynden framkom i en fin ljus sand. Samma sand framkom i flera omkringliggande schakt och sanden i dessa schakt skulle kunna innehålla fler artefakter. Tjälén gjorde det dock omöjligt att på ett noggrant sätt undersöka dessa schakt. Fornlämningen har i väntan på fornlämningstilldelning namngivits Rio 1312:1.

Källor

Andersson, S, Rex Svensson, K & Wigforss, J	1978	<i>Sorteringsschema för flinta Göteborgs arkeologiska museum</i>
<i>Riksantikvarieämbetets databas, FMIS</i>	2012	<i>Riksantikvarieämbetet</i>
<i>Lantmäteriet</i>	1846	<i>Karta övfer ägorne till hemmanet Hindås, Laga skifte, 14-BJK-45</i>
<i>Lantmäteriet</i>	1869	<i>Generalstabskartan, Borås J243-33-1</i>

De flintor som fanns i gärdesgården och i villaträdgården bör betraktas som flinta med högst oklar hemvist.

Antikvarisk bedömning

Under utredningen påträffades en boplats med flintmaterial från stenålder och metalltid. Fornlämningen är topografiskt avgränsad kring en svag sandplatå invid stranden.

Övriga undersökta ytor skall anses som färdigutredda.

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Lag om kulturminnen mm (KML) och genom miljöbalkens generella hänsynsregler, där stor vikt läggs vid hänsyn till kulturlämningar och kulturmiljöer. Ansökan om ingrepp i lämningar lämnas till Länsstyrelsen.

Bilagor

Bilaga 1. Schaktbeskrivning

Alla måttangivelser är i meter.

		S9	
		2x1,5	
S1		0-0,2	Förna
3x2		0,2-0,85	Torv
0-0,3	Storblockig grus		
		S10	
S2		2,5x1,8	
3x1,5		0-0,25	Förna
0-0,1	Förna	0,25-0,35	Brun siltig sand
0,1-0,25	Storblockig grus	0,35-0,6	Storblockig grus
		S11	
S3		2x1,5	
2,5x2		0-0,1	Förna
0-0,1	Förna	0,1-0,4	Grusig silt med stora stenar
0,1-0,2	Grusig sand		
		S12	
		2,5x1,5	
S4		0-0,1	Förna
3x1,5		0,1-0,45	Sandig silt med humösa inslag, stenig grus
0-0,15	Förna och grusig sand med stora stenblock		
		S13	
S5		3x1,5	
3x2		0-0,2	Sten – därefter tjäle
0-0,2	Förna		
0,2-0,3	Storblockig grus		
		S14	
S6		3x1,5	
4x1,5		0-0,1	Förna
0-0,1	Förna	0,1-0,4	Siltig sand med grus
0,1-0,2	Storblockig grus		
		S15	
		3x1,5	
		0-0,3	Förna
S7		0,3-0,5	Grusig silt med stora stenar
2,5x2,5			
0-0,1	Förna		
0,1-0,2	Storblockig grus med inslag av lera	S16	
		2,4x1,2	
		0-0,2	Förna
		0,2-0,3	Lerig sand
S8		0,3-0,4	Mörkbrun grus
2,5x1,5		0,4-0,6	Rödbrun grus
0-0,3	Förna		
0,3-0,6	Brun siltig sand med stora stenar		
0,6-0,9	Lerig silt med stora stenar, inslag av lera		

Kommentar: Förekomst av tunn sandlagerlins i L4.

S17		0,2-0,5	Humös sand med enstaka stenar
2,5x2			
0-0,1	Förna		
0,1-0,45	Sandig silt	S26	
0,45-0,6	Fin sand	2x1,5	
0,6-0,75	Storblockig grus	0-0,15	Förna
		0,15-0,4	Grusig sand
S18		S27	
2,5x1,5		2,5x1,5	
0-0,1	Förna	0-0,2	Humös grus
0,1-0,25	Storblockig grus	0,2-0,6	Storblockig grus
S19		Kommentar: Recenta fynd i L1 och L2.	
2,5x1,5		S28	
0-0,15	Förna	2,5x1,5	
0,15-0,4	Grusig sand med stora stenar	0-0,25	Förna
S20		0,25-0,35	Sandig grus med stenar
2x1,5		0,35-0,7	Sandig silt med stora stenblock
0-0,15	Förna		
0,15-0,4	Grusig sand med sten		
S21		S29	
2x1,2		2,5x1,5	
0-0,25	Förna	0-0,5	Torv
0,25-0,5	Stenig sandig grus	0,5-	Stenar
		Kommentar: L2 vattenfylldes.	
S22		S30	
2,5x1,5		3x1,5	
0-0,2	Förna	0-0,25	Förna
0,2-0,35	Grå sandig silt med stenar	0,25-0,7	Humös grusig sand
0,35-0,5	Grusig sand med stora stenar	0,7-0,95	Lerig grus med stora stenar
S23		S31	
2x1,5		2,2x1,5	
0-0,75	Torv	0-0,2	Förna
S24		0,2-0,45	Grusig sand med stora stenar
2x1,5		S32	
0-0,2	Förna	0-0,2	Förna
0,2-0,6	Humös sand med lerinslag	0,2-0,4	Ljus sand med enstaka stenar
0,6-0,9	Humös sand med torv och sten	0,4-0,65	Rödbrun sand med stenar
S25		Kommentar: Fynd från L2. I botten av L1 finns en mörkbrun antydning, innehåller kol- och sotfragment. Antydning till mörk rand mot	
2x1,5			
0-0,2	Humös sand		

botten av L2. Sandlagrets (L2) mäktighet tilltar mot väster (mot sjön).		S39	
		2x1,5	
		0-0,25	Humös förna
S33		0,25-0,4	Gulbrun siltig sand med stenblock
3,2x2,2			
0-0,1	Förna, sandig humös	0,4-0,5	Humös sand med stora stenblock
0,1-0,25	Ljusbrun sand med stenar		
0,25-0,55	Rödbrun siltig sand med stora stenar		
		S40	
		4x1,2	
S34		0-0,15	Förna
2x1,5		0,15-	Grusig sand med mycket stora stenblock
0-0,1	Förna		
0,1-0,2	Grå sand med stenar		
0,2-0,35	Rödbrun sandig silt med stenar		
			Kommentar: Schaktningen avbröts i L2 på grund av stora stenblock. Eventuellt kan dessa höra till resterna av en recent husgrund.
S35		S41	
2x1,5		4x1,5	
0-0,2	Grässvål	0-0,1	Grässvål
0,2-0,45	Rödbrun sandjord med stora stenar	0,1-0,2	Matjord
		0,2-0,8	Fyllnadsmassor, stora stenar
S36			
2,3x1,5			
0-0,2	Förna		
0,2-0,22	Ljusbrun sand		
0,22-0,4	Rödbrun sandig silt med stora stenblock		
			Kommentar: Troligtvis utgör de stora stenarna i L3 delar av en stenkista. Fynd av ett avslag i L1.
		S42	
S37		2x3	
2,5x1,5		0-0,2	Förna
0-0,15	Grässvål	0,2-0,6	Påförda och omrörda massor, mycket sten
0,15-0,25	Gråbrun sandjord		
0,25-0,4	Mörkbrun sandig silt med stenar	0,6-0,75	Brun grusig silt med stora stenar
0,4-0,5	Rödbrun sandig silt med stora stenar		
			Kommentar: Recenta fynd bestående av glas, plast, porslin, slagg och tegel.
Kommentar: L3 utgör troligen en äldre matjordshorisont, innehåller tegel.		S43	
		2,5x1,5	
S38		0-0,3	Förna och matjord
2x1,5		0,3-0,55	Rödbrun sandig grus med stora stenar
0-0,1	Förna		
0,1-0,9	Påförda massor, byggmaterial m.m		
			Kommentar: Recenta fynd.

S44
2,5x1,5
0-0,25 Förna, sandig humös
0,25-0,75 Mörkbrun/svart silt med
stenar
0,75-0,85 Grusig sand med stenar

Kommentar: Flera stora stenblock i L2 och
L3. Fynd av slagg i L2.

S45
3,5x1,5
0-0,2 Förna/matjord
0,2-0,7 Sprängsten och naturlig sten
0,7- Stenar i grus

Kommentar: Eventuellt bärlager till infartsväg.

S46
2x1,5
0-0,25 Matjord/grässvål
0,25-0,55 Stenig sand

Kommentar: Modern nedgrävning i södra
delen av schaktet. Fynd av glas.

S47
3x1,5
0-0,3 Förna
0,3-0,6 Matjord med stora stenar
0,6-0,8 Sandig silt med sten

Kommentar: Recenta fynd.

S48
2,2x1,5
0-0,25 Förna med sten
0,25-0,45 Grusig sand med sten

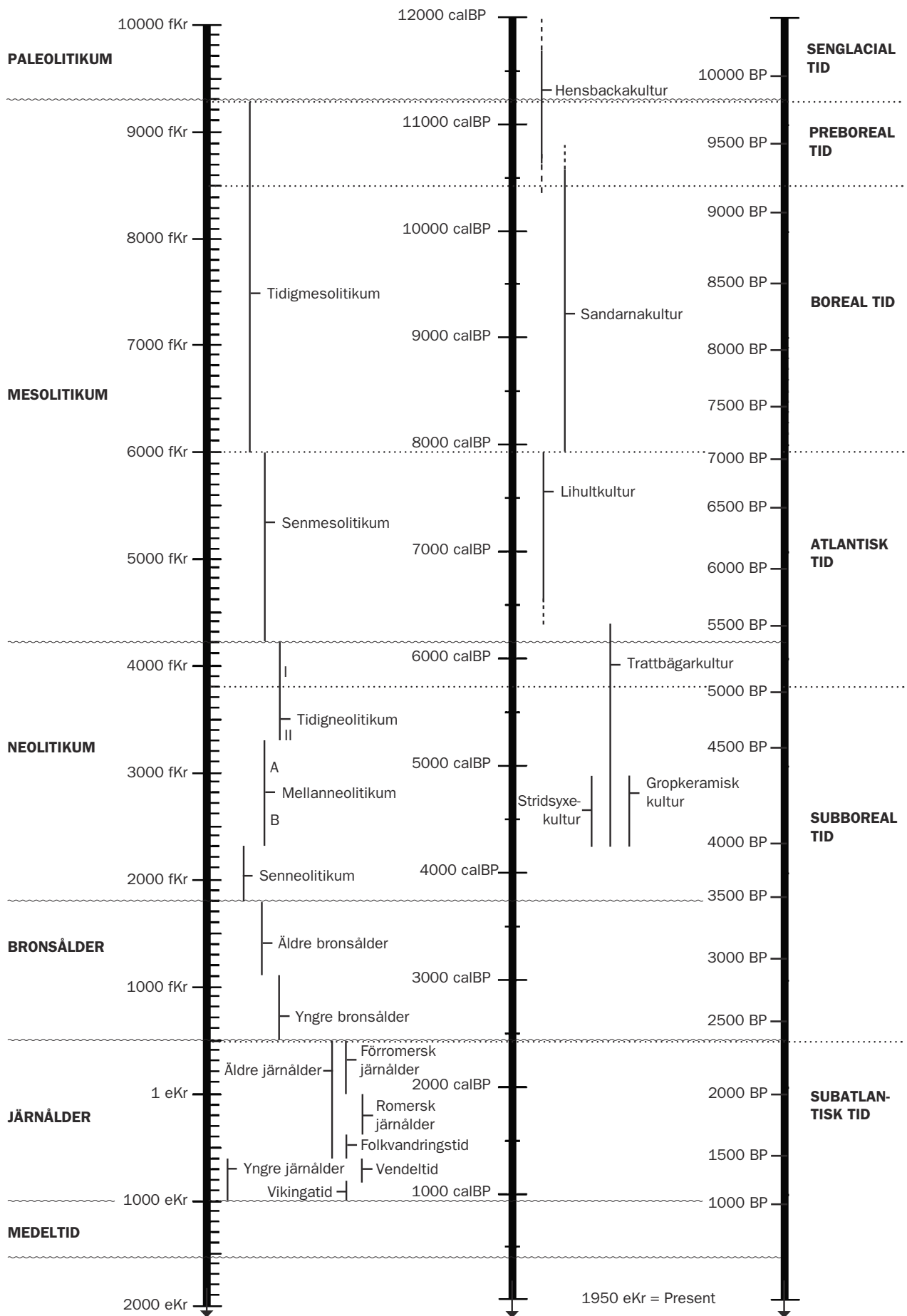
S49
2x1,5
0-0,3 Förna med brun grusig silt
0,3-0,6 Grusig sandjord med sten

S50
3x1,5
0-0,4 Grässvål och matjord
0,4-0,7 Grusig silt med sten och stora
stenblock

S51
2,5x1,5
0-0,1 Grässvål
0,1-0,5 Siltig grus med stenar och
stora stenblock

Kommentar: Schaktet innehåller delvis recent
fyllnadsmaterial.

S52
3,2x1,6
0-0,2 Förna
0,2-0,4 Siltig gråbrun sand, stenig
0,4-0,8 Sandig grus med stenar

Sammanställd av: Swedberg & Östlund. Källor: Nielsen 1993, Andersson & Ragnesten (red) 2005, OxCal

